

Joanna SZTEJNBIS-ZDYB *

Artystyczne, edukacyjne i wychowawcze aspekty międzynarodowej współpracy muzycznej młodzieży na przykładzie orkiestr „il mosaico” (Szwajcaria) i „Camerata Scholarum” (Polska)

Artistic and educational aspects of musical cooperation between youth orchestras ‘il mosaico’ (Switzerland) and ‘Camerata Scholarum’ (Poland)

Streszczenie: Wszechstronne korzyści wynikające z czynnego uprawiania muzyki przez młodzież mają wieloraki wymiar. Muzykowanie zespołowe stwarza niezwykłą możliwość rozwoju własnych zainteresowań, wyzwala postawy twórcze, uspołecznia i uwrażliwia. Pozytywnie wpływa na samoocenę, jak również jest źródłem osobistej satysfakcji. Problematyka poruszona w przedstawionym artykule dotyczy artystycznych, edukacyjnych i wychowawczych aspektów działalności muzycznej młodzieży w okresie adolescencji. Autorka podjęła próbę analizy tych zagadnień na przykładzie projektów, wspólnie realizowanych przez młodzieżową orkiestrę smyczkową „Camerata Scholarum” z Kielc i młodzieżową orkiestrę symfoniczną „il mosaico” z Wattwil (Szwajcaria) w latach 1994-2003.

Słowa kluczowe: muzyka, transgresja, młodzież, koncerty, warsztaty

Abstract. Comprehensive benefits of active music performing by the young people have multiple dimensions. Making music together creates a unique opportunity to develop own interests, release creative attitudes, socialize and sensitize while positively affect self-esteem as well as creates a source of personal satisfaction. Article applies to artistic and educational aspects of musical activities of the youth in adolescence period. The author made an attempt to analyze these issues on the example of the projects jointly implemented by the youth string orchestra "Camerata Scholarum" from Kielce and youth symphony orchestra "il mosaico" from Wattwil (Switzerland) between 1994 and 2003.

Key words: music, transgression, youth, concerts, workshops

Received: 03.2016

Accepted 06.2016

---

* dr, Instytut Edukacji Muzycznej, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

Artystyczne kontakty młodzieżowej orkiestry symfonicznej „il mosaico”¹ z Wattwil i orkiestry smyczkowej „Camerata Scholarum”² z Kielc, mają ponad dwudziestoletnią historię. W okresie tym szczególnie intensywną współpracę oba zespoły prowadziły w latach 1994-2003. Inicjatorami tej współpracy, polegającej przede wszystkim na realizowaniu wspólnych projektów muzycznych, byli dyrygenci orkiestr: Hermann Ostendarp i Wojciech Zdyb.

Autorem pierwszego projektu był Hermann Ostendarp. Jego koncepcja zakładała zorganizowanie na przełomie czerwca i lipca 1994 roku w Wattwil warsztatów muzycznych, w czasie których połączone orkiestry miały przygotować program, wykonany następnie podczas koncertów w Szwajcarii oraz w Polsce. W programie tym znalazły się: Koncert d-moll na 2 skrzypiec Jana Sebastiana Bacha, Kanon D-dur Johanna Pachelbela oraz Fantazja na tematy Thomasa Tallisa Ralpa Vaughana Williama. Solistami w koncercie Bacha byli: Paweł Zuziański oraz Simone Steidle. Na temat projektu następująco wypowiadał się Wojciech Zdyb: *Zorganizowanie warsztatów uzasadniało i ułatwiało istnienie szeregu cech wspólnych dla obu zespołów, a mianowicie: zbliżona rozpiętość wiekowa ich członków, rekrutujących się spośród uczniów szkół muzycznych, podobny poziom umiejętności gry na instrumentach, porównywalny dorobek artystyczny. Odpowiedzi wyma-*

---

¹ Orkiestra symfoniczna „il mosaico” powstała w 1990 roku z inicjatywy Hermana Ostendarpa. Zespół tworzą uczniowie Kantonsschule Wattwil oraz Jugendmusikschule Toggenburg. Orkiestra prowadzi regularną działalność artystyczną, występując na terenie Szwajcarii oraz zagranicą m.in.: Rumunii, Polsce, Węgrzech, Niemczech, Szwecji, Brazylii, Austrii, Włoszech, Hiszpanii, Chorwacji, Holandii, Belgii i Francji, USA i Japonii. Orkiestra dokonała licznych nagrań płytowych, radiowych i telewizyjnych. Orkiestra jest laureatem wielu konkursów i festiwali muzycznych. W roku 2010 została nagrodzona na „Summa Cum Laude International Youth Music Festival” w Wiedniu.

² Orkiestra smyczkowa „Camerata Scholarum” została założona przez Wojciecha Zdybą w kwietniu 1988 roku. W skład zespołu wchodzi uczniowie i absolwenci Państwowej Szkoły Muzycznej II stopnia w Kielcach. Orkiestra wykonuje szeroki i różnorodny repertuar, w którym znajdują się utwory kameralne od baroku do współczesności. „Camerata Scholarum” koncertuje w kraju i zagranicą. Występowała w Niemczech, Austrii, Francji, Szwajcarii, Włoszech, Belgii, Wielkiej Brytanii, Holandii, Ukrainie, Czechach i Węgrzech. Zespół jest laureatem 5 konkursów międzynarodowych, a mianowicie: 55 Europees Muziekfestival voor de Jeugd w Neerpelt (Belgia), 37th International Youth & Musik w Wiedniu 2008, „Summa Cum Laude International Youth Music Festival” w Wiedniu 2009, Young Prague 2010, Eurofestival w Heel 2012 (Holandia).

galo natomiast pytanie o kształt i zakres procesów integracyjnych oraz kontaktów interpersonalnych młodzieży szwajcarskiej i polskiej. Zajęcia warsztatowe odbywały się codziennie i trwały około trzech godzin. Przygotowaniem koncertu Bacha oraz kanonu Pachelbela zajmowałem się ja, zaś fantazję Williamsa przygotowywał Hermann Ostendarp. Praca przebiegała sprawnie. Spośród wymienionych utworów, najwyższym stopniem trudności wykonawczych wyróżniał się utwór Williamsa, skomponowany na dwie orkiestry smyczkowe oraz kwartet w składzie: dwoje skrzypiec, altówka i wiolonczela³.

Warsztaty orkiestrowe, jako forma grupowych zajęć praktycznych, stwarzały uczestnikom możliwość podnoszenia swoich muzycznych umiejętności, współpracy przy rozwiązywaniu różnorodnych artystycznych problemów, wzajemnego motywowania się, wymiany doświadczeń, radości wspólnego muzykowania, jak również dzielenia odpowiedzialności za uzyskane efekty. Kwestie te nabierały szczególnego charakteru w przypadku kontaktów międzynarodowych. Należy również pokreślić, że warsztaty spełniały bardzo ważną funkcję komplementarną w stosunku do procesów poznawczych oraz umiejętności nabytych w szkołach [Uchyła-Zroski 1999, 10]. Nie sposób pominąć w tym miejscu problematyki związanej z kompensacyjną funkcją sztuki, rozumiejąc kompensację jako czynnik bardziej wzbogacający człowieka niż wynagradzający mu jego ewentualne deficyty [Wojnar 1976, 300].

Komentując warsztaty, była członkini „Cameraty Scholarum”, a obecnie altowiolistka Filharmonii Świętokrzyskiej Anna Lenckowska powiedziała: *Program opracowywany podczas zajęć warsztatowych, został wcześniej przez obie orkiestry dobrze przygotowany pod względem technicznym, co znacznie ułatwiło późniejszą pracę, zarówno muzykom, jak i dyrygentom. Podczas prób panowała przyjazna i twórcza atmosfera, o czym w dużej mierze decydowały bardzo dobre relacje, szybko nawiązane ze szwajcarskimi kolegami⁴.*

Zwieńczeniem warsztatów były dwa koncerty. Pierwszy z nich zorganizowano w dniu 29 czerwca w Kościele Ewangelickim w Nesslau, drugi w dniu 2

---

³Wywiad z Wojciechem Zdybem przeprowadzony przez autorkę w dniu 2.02.2016.

⁴Wywiad z Anną Lenckowską przeprowadzony przez autorkę w dniu 15.03.2016.

lipca w Kościele przyklasztornym w Uznach. Oba okazały się dużym sukcesem artystycznym.

Oprócz wymienionych wyżej wspólnych koncertów, dwukrotnie wystąpiła również z własnym programem „Camerata Scholarum”. Koncerty te odbyły się 26 czerwca w kościele katolickim w Wattwill oraz 30 czerwca w Muzeum Polskim w Rapperswil. W programie znalazły się: Canzona di Barocco Henryka Czyży, IV Koncert Brandenburski Jana Sebastiana Bacha, Koncert skrzypcowy G-dur Józefa Haydna, wykonany przez Pawła Zuziańskiego oraz Suita „Holberg Zeit” Edwarda Griega. Koncertom tym towarzyszyło duże zainteresowanie publiczności.

Pobyt w Szwajcarii był również dla członków orkiestry „Camerata Scholarum” okazją do bliższego poznawania tego kraju, czemu służyły wycieczki zorganizowane przez gospodarzy, między innymi: do Lucerny, na najwyższy szczyt Prealp Appenzellerskich – Säntis, rejs statkiem po Jeziorze Czterech Kantonów, rajd pieszy szlakiem Toggenburger Höhenweg, zwiedzanie farmy rolniczej. Interesującym doświadczeniem była również wizyta w Kantonsschule Wattwill, gdzie młodzież uczestnicząc w zajęciach lekcyjnych, mogła zapoznać się ze szwajcarskim systemem edukacji.

Ważnym czynnikiem, w istotny sposób wspierającym proces nawiązywania wzajemnych kontaktów był fakt, że członkowie „Cameraty Scholarum” podczas swego pobytu w Szwajcarii mieszkali u szwajcarskich rodzin, mając dzięki temu niezwykłą okazję bliskiego zetknięcia się ze specyfiką ich codziennego życia.

Drugi etap projektu został zrealizowany w Polsce w październiku. Połączono go z odbywającym się corocznie w Kielcach Międzynarodowym Festiwałem „Jeunesses Musicales”. Koncerty połączonych orkiestr odbyły się 4 października w Domu Katolickim w Sandomierzu oraz 7 października w Kościele św. Krzyża w Kielcach. Koncert orkiestry symfonicznej „il mosaico” odbył się 3 października w Wojewódzkim Domu Kultury w Kielcach. Wykonane zostały: Francesco Geminianiego – Concerto Grosso „La Folia”, Klauza Hubera – Preludium oraz Ludwiga van Beethovena – Koncert fortepianowy nr 3 c-moll. Solistą był Adrian Oetiker. Oprócz wyżej wymienionych koncertów 5 października w Domu Środowisk Twórczych w Kielcach, zorganizowany został koncert kameralny z udziałem klarncisty Martina Winigera, wiolon-

czelisty Stefana Baumana oraz altowiolistki Anny Szabli. Poziom artystyczny wszystkich koncertów był wysoki. Potwierdzają to zacytowane poniżej fragmenty recenzji zamieszczonych w kieleckim dzienniku „Echo Dnia”:

Sluchacze, którzy dość licznie przybyli do sali WDK na pierwszy koncert Szwajcarów byli wielce usatysfakcjonowani ich poziomem gry. Prowadził zespół Hermann Ostendarp (...) Bardzo ładnie brzmiało concerto grosso „La folia” F.Geminianiego, z efektownymi popisami smyczkowej grupy koncertującej. Jak potrafi być zwarte nasycone, czyste brzmienie kwintetu, usłyszeliśmy w preludium K.Hubera. Wykonanie III koncertu fortepianowego c-moll L. v Beethovena to „wyczyn” dużej klasy. Przy fortepianie zasiadł 25-letni Adrian Oetiker (...) Dostrzeżono już jego talent, o czym świadczą nagrody na Międzynarodowych konkursach. (...) Cóż za piękny pokaz przygotowania i rozumienia roli dała akompaniująca orkiestra. Ostatnią część koncertu zasłużenie bisowano [A. Domin 1994, 4].

Piątkowy koncert w międzynarodowym wykonaniu ściągnął do kościoła św. Krzyża sporo osób. Licznie reprezentowane było szkolne środowisko muzyczne. W programie znalazł się koncert d-moll na dwoje skrzypiec J.S. Bacha w wykonaniu solistów: Simone Steidle i Pawła Zuziańskiego, kanon na trzy grupy skrzypiec i grupę basową-Pachelbela, oraz fantazja R.Williamsa na dwie orkiestry smyczkowe i kwartet. Koncert poprowadzili na zmianę dwaj dyrygenci: Hermann Ostendarp i Wojciech Zdyb. Zarówno interesujący program, jak i profesjonalne wykonanie zasługują na uznanie [DMP (Danuta Parol) 1994, 10].

Podczas pobytu w Polsce, członkowie orkiestry „il mosaico” mieli okazję zwiedzić szereg interesujących miejsc regionu świętokrzyskiego, a mianowicie: Sandomierz, Świętą Katarzynę, Chęciny, jaskinię „Raj”, klasztor na Świętym Krzyżu, oraz zabytki Kielc.

Pierwszy projekt okazał się przedsięwzięciem bardzo udanym. Wysoką ocenę zyskały osiągnięte rezultaty artystyczne oraz edukacyjne. Wspólne próby, koncerty, wycieczki zacieśniły kontakty pomiędzy członkami obu orkiestr. W wielu przypadkach kontakty te utrzymywane były przez szereg kolejnych lat. Na szczególne podkreślenie zasługiwał entuzjazm młodzieży, szczerze zaangażowanej i dostrzegającej głęboki sens organizowania tego rodzaju przedsięwzięć.

Sukces pierwszego projektu sprawił, że jesienią 1996 roku przystąpiono do realizacji kolejnego. Zakładał on przygotowanie przez obie orkiestry programu, na który złożyły się: III Symfonia pieśni żałosnych op.36 Henryka Mikołaja Góreckiego oraz „Prayer” Ernesta Blocha. Program ten miał być wykonany na trzech koncertach charytatywnych, z których dochód przeznaczono na pomoc dla ofiar wojny w Bośni. Koncerty te zorganizowano w Kościele Ewangelickim w Wattwil (31 października), w Hofkirche w Lucernie (1 listopada) i w Katedrze w Rapperswil (2 listopada). Akcją wspierał szwajcarski „Caritas”, zaś patronat honorowy nad koncertami przyjął ówczesny Minister Spraw Zagranicznych Szwajcarii Flavio Cotti.

Do poprowadzenia koncertów zaproszony został czołowy polski dyrygent Szymon Kawalla. Partię solową w symfonii Góreckiego wykonała wybitna polska śpiewaczka operowa Ewa Łżykowska – sopran, zaś utwór Ernesta Blocha na wiolonczeli wykonał szwajcarski solista Stefan Baumann. W koncercie wystąpił również Hans-Rudolf Twerenbold, który recytował: *Verse auf Serviette* Hansa Magnusa Enzensbergera, *Gedichte* Izeta Sarajlića oraz *Brief aus dem Jahr 1920 aus Buffet Titanic* Ivo Andrića. Warto dodać, że dla „Cameraty Scholarum” kolejny pobyt w Szwajcarii był okazją do zagrania koncertu 28 października w Kościele Katolickim w Ebnet Kappel. Wykonane zostały „Tryptyk Mariacki” Romualda Twardowskiego, Cztery sonety miłosne na baryton i orkiestrę smyczkową Tadeusza Bairda (Krzysztof Błaszkiwicz-solista), Koncert na trąbkę Johanna Baptisty Nerudy (Immanuel Richter-solista) oraz III Koncert Brandenburski Jana Sebastiana Bacha. Dyrygował Wojciech Zdyb.

„Symfonia Pieśni żałosnych” Góreckiego, która znalazła się w programie koncertów wymagała dużej obsady symfonicznej, co dla młodych muzyków, którzy wcześniej nie wykonywali tak monumentalnych dzieł, stanowiło poważne wyzwanie artystyczne. Czynnikiem mobilizującym była niewielka ilość zaplanowanych prób, jak również styl pracy narzucony przez dyrygenta. Intensywna, pełna zaangażowania i odpowiedzialności praca przyniosła znakomite rezultaty w postaci profesjonalnych wykonania na wszystkich koncertach.

Koncertom przyświecała nie tylko idea dobroczynności. Były one również swoistym protestem przeciwko wojnie, przemocy i nietolerancji. Nie sposób

przecenić w związku z tym ich oczywistej wartości wychowawczej. Dotykamy tutaj bardzo wyraźnie zagadnień związanych z koncepcją wychowania przez sztukę. Za jej twórcę uznawany jest angielski teoretyk sztuki, poeta i krytyk literacki Herbert Read. Poglądy Reada sytuowały sztukę, jako czynnik kształtujący wrażliwość człowieka, jego intelekt, wyobraźnię, osobowość, moralność, potrzeby estetyczne, zainteresowania kulturalne i zdolności komunikowania się z innymi ludźmi [Wojnar 1976, 244]. Koncepcja wychowania przez sztukę znalazła żywy oddźwięk w polskiej tradycji pedagogicznej. Problematyką tą zajmowali się między innymi: Stanisław Ossowski, Bogdan Suchodolski, Stefan Szuman, Irena Wojnar, Stefan Morawski, Maria Przychodzińska.

Analizując wychowawcze aspekty drugiego projektu należy odnieść się do wyboru utworów muzycznych wykonanych przez połączone orkiestry na koncertach. Wyboru tego dokonał Hermann Ostendarp, wcielając się niejako w rolę *wychowawcy estetycznego*, a więc przyjmując kryteria Stefana Szumana, osoby o wysokim i pogłębionym poziomie percypowania, poznawania, rozumienia, odczuwania i oceniania sztuki, jak również wieloletniego, wrażliwego i wnikliwego z nią obcowania [Szuman 1975, 111]. Należy zaznaczyć, że rola wychowawcy estetycznego przypadła w pewnym sensie również dyrygentowi Szymonowi Kawalli, odpowiedzialnemu za kształt koncepcji wykonawczej.

Z uwagi na szczególną symbolikę koncertów, wybór programu miał istotne znaczenie. Napisana w 1976 roku „Symfonia pieśni żałobnych” Góreckiego, uchodzi za jedno z ważniejszych dzieł polskiej literatury muzycznej drugiej połowy ubiegłego stulecia. Z uwagi na swój głęboki duchowy charakter, wyraźnie naznaczona pierwiastkiem *sacrum* i jednocześnie emanująca zadziwiającą prostotą środków kompozytorskich, znakomicie się w tę symbolikę wpisująca. Utwór posiada trzyczęściową budowę. Górecki wykorzystał w nim różne teksty literackie, które łączy wspólny motyw rozłąki matki z dzieckiem. W części pierwszej posłużył się fragmentami XV-wiecznego Lamentu Świętokrzyskiego, w części drugiej inskrypcją wyrytą na ścianie celi zakopiańskiego więzienia Gestapo przez 18-letnią Heleną Błazusiakównę, przetrzymywaną tam w 1944 roku, część trzecia to cytat z pieśni ludowej z regionu opolskiego, która powstała w okresie powstań śląskich.

Pisząc o fenomenie III Symfonii można posłużyć się cytatem, zaczerpniętym z książki Beaty Bolesławskiej-Lewandowskiej pt. *„Górecki. Portret w pamięci”*: *Ludzie nie będący muzykami od razu znaleźli w tej symfonii coś, co przemówiło do nich – i to pozostaje tajemnicą. Było w tym i szczere uczucie żalu, i pieśń sakralna, ale także sięgnięcia ponad ten żal, gdzieś wyżej, do wymiaru transcendencji* [Bolesławska-Lewandowska 2013, 177].

Sztuka ma szerokie możliwości oddziaływania. Zwracał na to uwagę Stanisław Ossowski, stwierdzając, że *każde oryginalne dzieło sztuki wprowadza do świata naszych spostrzeżeń jakąś nową treść, jakieś nowe formy, nowe motywy. Przez obcowanie ze sztuką nasz świat staje się nieporównanie bogatszy, co z kolei prowadzi do rozszerzenia naszej pojemności umysłowej i uczuciowej. Sztuka tedy rozszerza naszą wrażliwość i wysubtelnia* [Ossowski, 1966, 346; Jabłońska 2014, 99].

Problematykę wzajemnych relacji zachodzących pomiędzy kształtowaniem estetycznej postawy ludzi, a wychowaniem przez sztukę poruszał Bogdan Suchodolski, stawiając tezę, że *postawa estetyczna rodzi się z żywego stosunku do sztuki; żywym zaś staje się ten stosunek wówczas tylko, gdy sztuka coś znaczy dla człowieka, dla jego przeżyć, pragnień, wątpliwości* [Suchodolski 1958, 21, 22].

Dla młodych wykonawców, w ogromnej większości uczniów, aktywny kontakt z tak niezwykłym utworem, jakim jest „Symfonia pieśni żałosnych” był wyjątkowym doświadczeniem poznawczym, edukacyjnym, wychowawczym, jak również estetycznym. Warto w tym miejscu przytoczyć wypowiedź uczestniczki projektu, członkini „Cameraty Scholarum” Moniki Przepióry-Wołowiec: *Do tej pory znaliśmy III Symfonię Góreckiego, głównie dzięki nagraniom płytowym. Praca podczas prób oraz wykonywanie utworu na koncertach, w znaczący sposób wpłynęło na pogłębienie naszej recepcji tego dzieła, wyraźniej eksponując jego ogromny walor artystyczny i czytelne przesłanie*⁵. Wkraczamy tu wyraźnie w problematykę *rozumiejącego obcowania z dziełem sztuki, które jest świadomym docieraniem do jego wartości. Owo dotarcie do wartości, jak konstatuje Maria Gołaszewska, jest zarazem czymś*

---

⁵ Wywiad z Moniką Przepiórą-Wołowiec przeprowadzony przez autorkę w dniu 10.04.2016.

bardzo złożonym, choć wydaje się proste i elementarne: zakłada, że odbiorca dostrzegł w dziele sztuki wiele rozmaitych momentów, że nabył umiejętność odbioru sztuki w tym stopniu, iż umiejętność ta stała się rdzennym składnikiem jego osobowości [Gołaszewska 1970, 138].

Rok 2001 przyniósł dwa kolejne duże projekty muzyczne. Pierwszy z nich nosił nazwę „Musica per due solisti” i zakładał zorganizowanie koncertu muzyki skomponowanej na dwa instrumenty solowe z towarzyszeniem orkiestry. Koncert ten odbył się 25 maja w sali Kieleckiego Centrum Kultury. Wykonane zostały: Koncert g-moll na 2 wiolonczele Antonio Vivaldiego, Koncert na flet prosty i fagot Georga Philippa Telemana, Koncert c-moll na 2 fortepiany Jana Sebastiana Bacha, „Façades” na 2 saksofony sopranowe Philipa Glassa oraz „The unanswered question” Charlsa Ivesa. Solistami byli: Kathrin Bold oraz Ignaz Koenig (wiolonczela), Cornelia Koenigslehner (flet prosty), Wojciech Ulatowski (fagot), Anna Sendek oraz Agata Krawczyk (fortepian), Martin Winiger i Benjamin Magnin (saksofon sopranowy). Solistom towarzyszyły połączone orkiestry „il mosaico” i „Camerata Scholarum”. Koncertem Telemana dyrygował Hermann Ostendarp, utworami Vivaldiego, Bacha i Glassa Wojciech Zdyb. „The unanswered question” Ivesa, utwór przeznaczony na dwie grupy instrumentów, a mianowicie; trąbkę i cztery flety oraz orkiestrę smyczkową, poprowadzili obaj dyrygenci.

Obszerny, interesujący i atrakcyjny program, zawierający utwory barokowe i współczesne, był dla młodych muzyków kolejnym cennym doświadczeniem artystycznym, jak również okazją do podnoszenia własnych umiejętności muzycznych. Należy zaznaczyć, że pracy podczas prób nie ułatwiała niezbyt dobra akustyka sali koncertowej Kieleckiego Centrum Kultury. Szczególnych trudności nastroczał utwór Ivesa w którym orkiestra smyczkowa wykonuje swoją partię za sceną, na której grają trąbka oraz grupa czterech fletów.

Koncert wzbudził duże zainteresowanie kieleckich melomanów, a dla wykonawców okazał się dużym sukcesem. Orkiestra „il mosaico” wystąpiła również samodzielnie. Koncerty zorganizowane zostały w Busku-Zdroju oraz w Krakowie. W programie znalazły się : „Tańce węgierskie” Johannesa Brahmsa, „Appalachian Spring” Aarona Coplanda oraz Koncert fortepianowy g-moll Feliksa Mendelssohna. Solistką była chińska pianistka Miaomiao Li, dyrygował Hermann Ostendarp. Dla członków „il mosaico” i „Cameraty Schola-

rum” zorganizowana została wycieczka do Szydłowa, nazywanego „polskim Carcassone”.

W październiku obie orkiestry uczestniczyły w kolejnym przedsięwzięciu muzycznym, zrealizowanym tym razem w Szwajcarii. Projekt składał się z trzech koncertów połączonych orkiestr pod dykcją Hermana Ostendarpa, zorganizowanych 1 listopada w Katedrze w St. Gallen, 2 listopada w Kościele Katolickim w Baden oraz 3 listopada w Kościele Ewangelickim w Wattwil. W koncertach wystąpił również Badener Vocalensamble pod dykcją Martina Hobi. Program zawierał : „Liturgię na altówkę i wielką orkiestrę symfoniczną „Vom Winde beweint” gruzińskiego współczesnego kompozytora Giya Kanchelli, partię solową wykonał Łukasz Lisowski – uczeń Wojciecha Zdyba, drugim utworem była „Johannes Chrysostomos Liturgie” na chór Sergiusza Rachmaninowa. Program ten w zasadniczy sposób kontrastował z repertuarem wykonanym przez obie orkiestry podczas koncertu w maju w Kielcach. Należący do najbardziej znanych utworów Kanchellego „Vom Winde beweint”, nastroczał orkiestrze szeregu problemów technicznych, intonacyjnych i brzmieniowych, których opanowanie wymagało wielu starań ze strony młodych muzyków oraz dyrygenta. Była to praca niezwykle kształcąca, przekładająca się na znakomity rezultat artystyczny i edukacyjny. Należy podkreślić, ogromną zasługę na tym polu Hermana Ostendarpa, a w szczególności jego doskonałe przygotowanie merytoryczne i wielką konsekwencję w dążeniu do celu, co niewątpliwie stanowiło dla młodzieży godny wzór do naśladowania. W tych samych kategoriach należy postrzegać także rolę solisty Łukasza Lisowskiego, którego występ z całą pewnością był wielce inspirujący dla jego polskich i szwajcarskich kolegów z orkiestry.

„Camerata Scholarum” wystąpiła również z własnym koncertem w Kantonsschule Wattwil. Kieleccy młodzi muzycy wykonali: „Mały koncert” na fortepian i orkiestrę Romualda Twardowskiego z solistką Anną Dulewicz, Koncert c-moll na 2 fortepiany Jana Sebastiana Bacha z Anną Sendek oraz Agatą Krawczyk w partiach solowych oraz „Orawę” na orkiestrę smyczkową Wojciecha Kilara. Członkowie „Cameraty Scholarum” mieli również okazję zwiedzić interesujące Fredy’s Mechanisches Musikmuseum w Lichtensteigu.

W roku 2003 Kanton St.Gallen obchodził dwusetną rocznicę powstania. Jedną z imprez jubileuszowych był zorganizowany w dniach 1-10 sierpnia w Wattwil Międzynarodowy Festiwal Orkiestr Młodzieżowych, na który za-

proszone zostały: Orquestra Jovem Conservatório Tatui, São Paulo z Brazylii, „Camerata Scholarum” z Polski, Młodzieżowa Orkiestra Kameralna z Zagrzebia - Chorwacja, Sonus Brass Ensemble z Austrii oraz Ensemble Flucanto, Big Band Kanti Wattwi, zespół perkusyjny „Batti Tutto” orkiestra symfoniczna „il mosaico”, reprezentujące Szwajcarię.

Festiwal był poważnym przedsięwzięciem nie tylko artystycznym ale także logistycznym. Wzięło w nim udział ponad stu pięćdziesięciu młodych muzyków z pięciu krajów. W ramach festiwalu zorganizowano warsztaty orkiestrowe dla wszystkich uczestników, w czasie których przygotowano bardzo obszerny program złożony z utworów: Maurycego Ravela, Silvii de Luca, Jakova Gotovaca, Wojciecha Kilara, Hudsona Nogueiry, George Gershwin, Urbana Derungsa i Joaquina Rodrigo. Program ten został wykonany na głównym koncercie festiwalowym, który odbył się 10 sierpnia 2003 roku w Freudegghalle w Lichtensteigu. Zajęcia warsztatowe prowadzili dyrygenci uczestniczących w festiwalu orkiestr: Hermann Ostendarp, Wojciech Zdyb, Wilfrid Stillhard, Zlatan Srzić, Martin Winiger i Edson Beltrami. Warsztaty odbywały się w Kantonnschule w Wattwil. Korzystano z różnej wielkości sal. Utwory wymagające największej obsady orkiestrowej ćwiczone w sali gimnastycznej oraz w auli szkolnej. Szczupłość czasu oraz wysoki stopień trudności wszystkich kompozycji sprawiały, że próby były intensywne i prowadzone z dużym zaangażowaniem. Każdy z uczestników warsztatów brał udział w przygotowaniu co najmniej dwóch utworów.

W programie festiwalu zaplanowano trzy koncerty z udziałem zaproszonych zespołów. Pierwszy z tych koncertów odbył się w dniu 1 sierpnia w Kościele Katolickim w Mosnang. Wystąpili: „Camerata Scholarum” pod dyrekcją Wojciecha Zdyba, „Sonus Brass Ensembl”, „il mosaico” pod dyrekcją Hermana Ostendarpa oraz soliści: Katarzyna Sroka (klawesyn), Paweł Zuzański (skrzypce), Stefan Baumann (wiolonczela). Wykonane zostały: koncert klawesynowy A-dur Jana Sebastiana Bacha, „The Lark Ascending” na skrzypce i orkiestrę Ralpa Vaughana Williama, „Prayer” na wiolonczelę i orkiestrę smyczkową Ernesta Blocha”, koncert C-dur na 2 trąbki Antonio Vivaldiego, „Toccata d-moll” Jana Sebastiana Bacha (opracowanie na kwartet instrumentów dętych blaszanych) oraz „Muzyka na wodzie” Jerzego Fryderyka Haendla [Bischof 2003, 34].

W dniu 3 sierpnia w Kościele Ewangelickim w Nesslau wystąpili: Młodzieżowa Orkiestra Kameralna z Zagrzebia pod dyrekcją Zlatana Srzića, Zespół perkusyjny „Batti Tutto” oraz Ensemble Flucanto pod dyrekcją Willfida Stillharda. W programie koncertu znalazły się: „Flûtes en vacances” Jacquesa Castérède, „Weisser Horizont” Urbana Derungsa na flety i perkusję, „Please Pass the Beats” Kristen Shiner Mc Guire, Sinfonia „Alla Rustica” Antonio Vivaldiego na orkiestrę smyczkową, „Adagio na smyczki” Samuela Barbera, „Wedding-Cake” na fortepian i smyczki Charlesa Camille Saint-Saensa – partia solowa Javor Bracic, „Elegie i humoreska” Rudolfa Matza na wiolonczele z orkiestrę smyczkową – partia solowa Dora Kuźmin, „Tańce rumuńskie” Beli Bartoka w opracowaniu na orkiestrę smyczkową [Jugendorchesterfestival SG 2003, 2].

Trzeci koncert odbył się 5 sierpnia w Thurparksaal w Wattwil z udziałem Orquestra Jovem Conservatório Tatui São Paulo pod dyrekcją Edsona Beltrami oraz Big Band Kanti Wattwil pod dyrekcją Martina Winigera. Wykonane zostały: „Mourao” na smyczki Guerra Peixe, „Serenata” na smyczki Alberto Neponuceno, „Adagio i presto” na smyczki Edsona Beltrami, „Divertimento nr 1” Josè Vieira Brandao, „Cinematografica” Guerra Peixe, „Pots and Pans” Davida Bergera, „Isfahan” Duke Ellingtona i Billy Strayhorna, „Crazy Rhythm” Josepha Meyera i Rogera Wolfe Kahna, „Little Sunflower” Freddie Hubbarda, „Dangerous Curves Ahead” i „Jungle Gym” Matta Harrisa, „Computer” Boba Mintzera oraz „Softly, as in a morning sunrise” Sigmunda Romberga [Jugendorchesterfestival SG 2003, 2]. Wszystkie koncerty stały na bardzo dobrym poziomie i cieszyły się dużym zainteresowaniem melomanów.

Znaczącym wydarzeniem artystycznym był główny koncert festiwalowy, na którym połączone orkiestry zaprezentowały obszerny program przygotowany podczas warsztatów. Koncert miał bardzo uroczystą oprawę i zgromadził kilkusetosobowe audytorium. Program zaprezentowany przez młodych muzyków odznaczał się dużą różnorodnością oraz wysokim stopniem trudności. Organizatorzy przyjęli zasadę, że w każdym z wykonywanych utworów była międzynarodowa obsada instrumentalistów. Program koncertu, który zapowiadał Stephan Mester, przedstawiał się następująco: Silvia de Lucca - „Gudeamus” na wielką orkiestrę symfoniczną dyrygował Hermann Ostendarp, Wojciech Kilar - „Orawa” na 15 instrumentów dyrygował Wojciech

Zdyb, Urban Derungs - „*Weisser Horizont*” na flety i perkusję dyrygował Willfrid Stillhard, Jakov Gotovac - „*Simfonijsko Kolo*” na orkiestrę symfoniczną dyrygował Zlatan Srzić, George Gershwin - „*Błękitna rapsodia*” solista Benjamin Engeli fortepian, dyrygował Martin Winiger, Joaquin Rodrigo - „*Adagio z Concerto de Aranjuez*” solista Edmauro de Oliveira gitara dyrygował Hermann Ostendarp, Maurice Ravel - „*Bolero*” dyrygował Zlatan Srzić, Hudson Nogueira – „*Carnaval de Rua*” dyrygował Edson Beltrami [Jugendorchesterfestival SG 2003, 2].

Festiwal St.Gallen 2003 okazał się imprezą bardzo wartościową pod względem artystycznym, edukacyjnym i wychowawczym. Pokazał jak wielki potencjał tkwi w młodzieży, zdolnej w bardzo krótkim czasie osiągnąć wyjątkowe rezultaty muzyczne. Warsztaty orkiestrowe stwarzały uczestnikom doskonałą płaszczyznę wymiany doświadczeń artystycznych, o czym następująco mówił były członek „Cameraty Scholarum”, muzykolog dr Marek Kawiorski: *Uczestniczyłem we wszystkich wspólnych projektach muzycznych „il mosaico” i „Cameraty Scholarum” na przestrzeni lat 1994-2003. Każdy z tych projektów miał swoją specyfikę. Wspólne próby oraz koncerty ze szwajcarskimi kolegami wzbogacały nasze muzyczne umiejętności. W szkole muzycznej w Kielcach mieliśmy tylko orkiestrę smyczkową, dlatego niezwykle cennym doświadczeniem oraz wielką przyjemnością było granie w konwencji symfonicznej, a to umożliwiły nam kontakty z „il mosaico”. Wykonanie takich dzieł jak: III Symfonia Mikołaja Góreckiego czy „Vom Winde beweint” Giya Kancheli było dla nas dużym przeżyciem i jednocześnie bardzo poważnym wyzwaniem artystycznym. Festiwal St.Gallen 2003 stawiał młodym muzykom wielkie wymagania, głównie z racji trudnego repertuaru, w którym znalazły się między innymi: „Bolero” Ravela, „Simfonijsko Kolo” Gotovaca czy „Gaudeamus” brazylijskiej kompozytorki o polskich korzeniach Sylvii de Lucca. Niewątpliwą atrakcją była praca z dyrygentami przygotowującymi utwory. Należy także podkreślić bardzo przyjazną atmosferę panującą podczas imprezy [Jugendorchesterfestival SG 2003, 2].*

Organizatorzy Festiwalu St.Gallen 2003 postawili uczestników tego projektu przed trudnym zadaniem, przede wszystkim z racji wysokiego stopnia trudności wykonywanych dzieł muzycznych. Dla wielu młodych muzyków, biorących udział w imprezie, pokonanie tych trudności wiązało się z dużym wysiłkiem, często związa-

nym z przekraczaniem bariery własnych muzycznych możliwości. Analizując to zagadnienie, wchodzimy w problematykę zachowań transgresyjnych. Pojęcie transgresji (od łacińskiego słowa *transgressio*, oznaczającego przejście), funkcjonuje między innymi w takich dziedzinach, jak: geografia, filozofia, literaturoznawstwo, prawo, medycyna i psychologia [Ślaski 2010, 401-402]. W Polsce koncepcję transgresyjną człowieka rozwinął Józef Koziński. Transgresję definiował jako zjawisko polegające na tym, że człowiek intencjonalnie wychodzi poza to, co posiada i czym jest [Koziński 1987, 10].

Koziński wyodrębniał cztery zasadnicze typy transgresji, a mianowicie: a) transgresję materialną „ku rzeczom”, której istotą jest ekspansja terytorialna, zwiększanie produkcji dóbr materialnych, rozszerzanie perspektywy czasowej, b) transgresję społeczną „ku innym”, nakierowaną na działania prospołeczne ale również na działania zmierzające do zwiększania kontroli nad innymi ludźmi, c) transgresję symboliczną „ku symbolom” polegającą na tworzeniu nowych, niekonwencjonalnych konstrukcji intelektualnych i budowaniu osobistej wiedzy o świecie zewnętrznym, d) transgresja „ku sobie” wyodrębniająca działania o charakterze autokreacyjnym, wzbogacające osobiste doświadczenia [J. Koziński 1978, 50-51; S. Ślaski 2010, 403]. Wymienione wyżej cztery rodzaje transgresji mogą występować w formie działań ekspansywnych lub twórczych, przy czym Koziński zwraca uwagę na względną tego podziału i jego swoistą konwergencję [Koziński 1978, 61, 62].

Koziński sformułował tezę, że działania transgresyjne są efektem dwóch dominujących rodzajów motywacji: motywacji hubrystycznej i motywacji poznawczej. Motywację hubrystyczną charakteryzuje dążenie do potwierdzenia i wzrostu własnego znaczenia, motywacja poznawcza natomiast, inspirowane działania zmierzające do zaspokojenia ciekawości, zdobywania nowych informacji, sprzyjających samorozwojowi i osiągnięciu „intelektualnego mistrzostwa” [Koziński 1978, 175, 201-203].

Muzyka dostarcza szerokiej przestrzeni do działań twórczych i odtwórczych. W przypadku młodzieży, granice możliwości tychże działań określa poziom oraz zakres nabytych umiejętności, a o poziomie tym decyduje wiele czynników między innymi takich jak: uzdolnienia muzyczne, zainteresowania rozumiane w tym przypadku jako czynnik motywacyjny, czas trwania nauki, a także jakość muzycznego kształcenia. Poziom muzycznego zaawansowania uczestników warsztatów orkiestrowych zorganizowanych w ramach Festiwa-

lu St.Gallen 2003, był zróżnicowany. Najlepiej prezentowała się pod tym względem orkiestra z Zagrzebia, składająca się w większości ze studentów tamtejszej Akademii Muzycznej. Trzon orkiestr „il mosaico” oraz „Cameraty Scholarum” stanowili uczniowie szkół muzycznych II stopnia, choć w zespołach tych grali również nieliczni studenci polskich i szwajcarskich wyższych uczelni muzycznych. Porównywalny poziom umiejętności prezentowali studenci Conservatório Tatui, São Paulo. Jednym z podstawowych warunków decydujących o powodzeniu wykonania utworu orkiestrowego jest odpowiednie przygotowanie przez muzyków poszczególnych partii instrumentalnych. Należy zaznaczyć, że w przypadku dzieł zaproponowanych przez organizatorów festiwalu, były to w większości partie charakteryzujące się wysokim współczynnikiem trudności technicznych. Dla młodych i mało doświadczonych muzyków generowało to określone problemy, których pokonywanie związane było z przekraczaniem bariery własnych możliwości, o czym miałam okazję przekonać się z autopsji, obserwując warsztaty orkiestrowe oraz uczestnicząc we wszystkich koncertach festiwalowych. Należy mocno podkreślić, że skuteczne przekraczanie tej bariery dokonywało się w dużej mierze dzięki zdeterminowanej i ambitnej postawie młodych muzyków. Było to potwierdzeniem tezy Jadwigi Uchyły-Zroski, która pisząc na temat przenoszenia założeń koncepcji transgresyjnej człowieka na płaszczyznę działań promuzycznych młodzieży stwierdzała, że *wszelkie działania w zakresie pogłębiania wiedzy i własnych zainteresowań muzycznych są podyktowane głównie wolą i motywami pobudzającymi do działań* [Uchyła-Zroski 1999, 33]. Wydaje się, że w przypadku analizowanej sytuacji, działania te wpływały przede wszystkim z motywacji poznawczej. Nie da się jednak rozpatrywany kontekst pozbawić elementów motywacji hubrystycznej, wyraźnie jednak oddzielając jej pejoratywne konotacje, a wzrost własnej ważności interpretować raczej w kategoriach zachęty w kierunku podejmowania kolejnych wysiłków na rzecz realizacji nowych celów [Ślaski 2010, 404].

Wspólne projekty muzyczne orkiestr „il mosaico” i „Cameraty Scholarum” odegrały ważną rolę w rozwoju zespołów. Szczególnie godną podkreślenia jest w tym kontekście osoba Hermana Ostendarpa – inicjatora i głównego architekta współpracy, syntetyzującej działania artystyczne, pedagogiczne, wychowawcze. Festiwal St. Gallen 2003 należy uznać za swoistą kulminację

w kontaktach obu orkiestr. W kolejnych latach, mimo iż nie realizowano już wspólnych projektów muzycznych, kontakty te pozostawały nadal żywe czego wyrazem były: zaproszenie Hermana Ostendarpa do poprowadzenia wspólnie z Wojciechem Zdybem koncertu z okazji jubileuszu 15-lecia „Cameraty Scholarum” w październiku 2003 roku, wizyty orkiestry „il mosaico” w Kielcach w latach 2008 i 2013 oraz koncerty „Cameraty Scholarum” w Wattwil i Eschenbach we wrześniu 2014 roku. W opinii Hermana Ostendarpa: *wszystkie wspólnie podejmowane działania ogromie wzbogacały dorobek muzyczny obu orkiestr. Współpraca zrodziła wiele przyjaźni między członkami zespołów. Projekty odegrały również ważną rolę w budowaniu mostów kulturowych pomiędzy polską i szwajcarską młodzieżą muzyczną*⁶.

SPIS LITERATURY

- Gołaszewska M., *Świadomość piękna. Problematyka genezy, funkcji, struktury i wartości w estetyce*, PWN, Warszawa 1970.
- Bolesławska-Lewandowska B., *Górecki. Portret w pamięci*, PWM, Kraków 2013.
- Jabłońska B., *Socjologia muzyki*, Wyd. Naukowe Scholar, Warszawa 2014.
- Kozielecki J., *Koncepcja transgresyjna człowieka*, PWN, Warszawa 1987.
- Ossowski S., *U podstaw estetyki*, PWN, Warszawa 1966.
- Suchodolski B., *Zagadnienia wychowania estetycznego dorosłych*, Centralna Poradnia Amatorskiego Ruchu Artystycznego, Warszawa 1958.
- Szuman S., *O sztuce i wychowaniu estetycznym*, WSiP, Warszawa 1975.
- Uchyla-Zroski J., *Promuzyczne zachowania młodzieży w okresie dorastania i ich uwarunkowania*, Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1999.
- Wojnar I., *Teoria wychowania estetycznego*, PWN, Warszawa 1976.
- Bischof F., *Grenzenlose Gemeinschaft gelebit*, „Der Toggenburger” 2003, nr 178.
- DMP (Danuta Parol), *Na jubileusz*, „Echo Dnia” 1994, nr 200.
- Domin A., *Powiew świeżości ze Szwajcarii*, „Echo Dnia” 1994, nr 196.
- Ślaski S., *Zachowania transgresyjne - próba psychologicznego pomiaru*, „Przegląd Psychologiczny” 2010, tom 53, nr 4, Lublin 2010.
- Jugendorchesterfestival SG 2003, Hauptkonzerte, program Wattwil 2003
- Jugendorchesterfestival SG 2003, Präsentationskonzert 2, program 2003, Wattwil 2003.
- Jugendorchesterfestival SG 2003, Präsentationskonzert 3, program 2003, Wattwil 2003.

---

⁶ Wywiad z Hermanem Ostendarpem przeprowadzony przez autorkę w dnia 28.03.2016.

Wywiad z Markiem Kawiorskim przeprowadzony przez autorkę 20.03.2016.

Wywiad z Anną Lenckowską przeprowadzony przez autorkę 15.03.2016.

Wywiad z Hermannem Ostendarpem przeprowadzony przez autorkę 28.03.2016.

Wywiad z Moniką Przepiórą-Wołowiec przeprowadzony przez autorkę 10.04.2016.

Wywiad z Wojciechem Zdybem przeprowadzony przez autorkę 02.02.2016.